

ons gheduchten here ende prince ende de voornoemde Willem appointierde daerof in de name als boven metten voorseiden Adaem le Seigneur ende Gauthier Cavalier t welc appointement dezelve heren van Nassou daerof by den zelven Willem gheadverteert zynde gheanveert ende overdanckelic ghehouden heift als t blycken mach by den lettren daerof zynde. Daeromme hy vachierde in als 47 daghen met hem overghecommen voor hy tselve voyage aneplegghen ¹² wilde te 48 s. sdaeghs. Comt t samen ende betaelt 112 lb. 16 s."

„Meester Jan van Marivoorde ten zelven daghe ghesonden uuter name van de stede metten voornoemden Willem Moreel te Dyepe ende te Rouaen voorseid omme dezelve cause ende materie vachierde ooc 47 daghen te 32 s. s daechs gheordonneert by der wet voor zyn vertrecken comt tsamen ende betaelt 75 lb. 4 s."

STEEKPROEVEN IN DE ROMAANSE KERK TE REKKEM

De enkele steekproeven, die wij enkele jaren geleden in de St Nikolaaskerk te Rekkem uitgevoerd hebben, stellen ons in staat hier enkele nieuwe gegevens aangaande de romaanse plattegrond van deze kerk aan het licht te brengen en bepaalde hypothesen te confirmeren ¹.

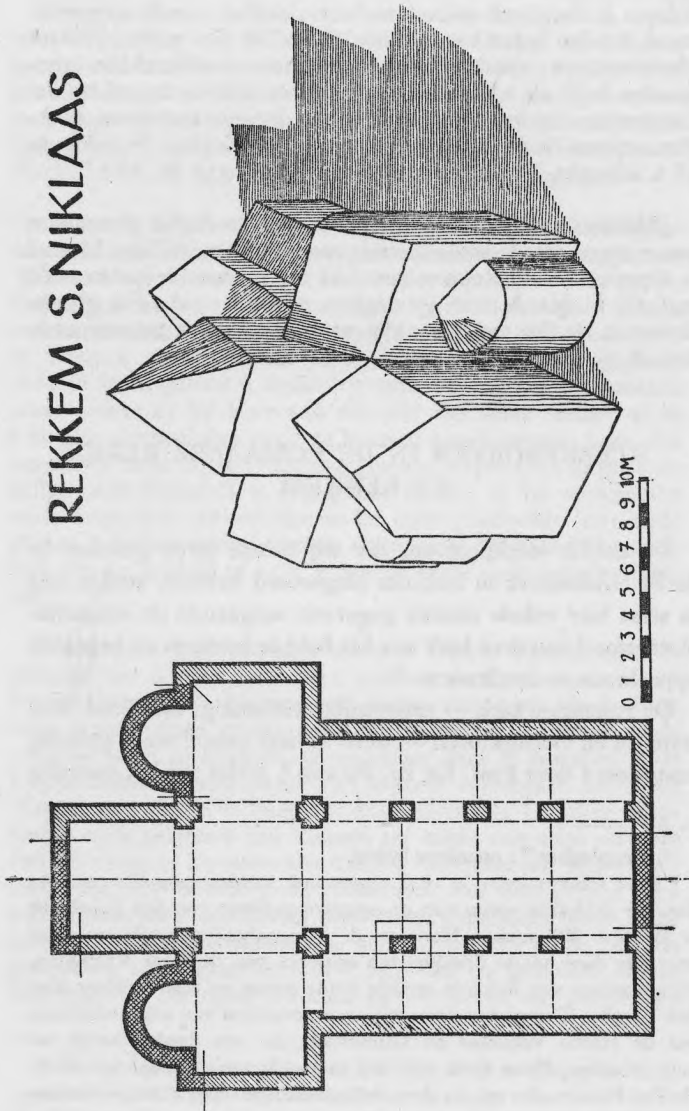
De romaanse kerk — eenvoudig driebeukig, basilikaal, met transept en vieringstoren — werd in haar geheel reeds grondig bestudeerd door Prof. Dr Br. Firmin ², zodat wij het onnodig

¹² „aneplegghen": onzekere lezing.

¹ Deze steekproeven, in 1948 uitgevoerd, werden mogelijk gemaakt door de geldelijke steun van de opgravingsdienst van het Jubelpark te Brussel. Wij maken hier van de gelegenheid gebruik om onze oprechte dank uit te drukken ten opzichte van de Heer Vromman, burgemeester van Rekkem en zijn beide zonen en van de Heer Van den Berghe. Tevens betuigen wij onze gevoelens van erkentelijkheid aan de Heren Vanacker en Dumortier, die ons daadwerkelijk ter hulp stonden. Onze dank zijn wij hier ook verschuldigd aan Prof. Dr Br. Firmin, die ons in deze onderzoekingen met nuttige wenken behulpzaam was.

² BR. FIRMIN, *De Romaansche Kerkelijke Bouwkunst in West-Vlaanderen*, Gent, 1940, blz. 186-189.

REKKEM S. NIKLAAS

Rekken, St Niklaaskerk, reconstitutie en plan met aanduiding van de opgegraven onderdelen.

Fig. 1.

achten hier nogmaals een schets van de geschiedenis en de beschrijving van het gebouw op te hangen.

Op vijf onderscheiden plaatsen werden de steekproeven uitgevoerd: aan de westmuur van de vroegere romaanse bouw, tussen de laatste pijler van de huidige benedenkerk en de noordwestelijke vieringspijler, om nauwkeurig de ligging van de oorspronkelijke romaanse pijlers en daarmede ook hun aantal te kunnen bepalen, ten Oosten van beide transeptarmen om de mogelijke aanwezigheid van absissen te kunnen vaststellen en tenslotte in het huidige koor, om zekerheid te bekomen nopens de vorm der vroegere koorafsluiting, die bij het aanleggen van het huidige koor verdween.

Bij het openbreken van de bevoering in de middenbeuk van de kerk, tussen de tweede en de derde travee der huidige benedenkerk, kwam men dadelijk op een funderingsmuur, samengesteld uit onregelmatige stukken Doornikse steen. De breedte van deze funderingsmuur belooft ca 1,10 m. Wat betreft de ligging stemt deze precies overeen met deze aangegeven in het plan opgemaakt door Prof. Dr Br. Firmin, zodat de romaanse middenbeuk, zoals hij opgeeft, binnenmaats 14 m. lang was³.

Het openleggen van de bevoering tussen de laatste noordelijke pijler van de benedenkerk en de noordwestelijke vieringspijler, bracht de fundering van de laatste romaanse pijler aan het licht. Samengesteld uit Doornikse breuksteen is deze pijler in plattegrond — voor zover dit nog na te gaan was — rechthoekig, 0,95 m. breed en ca 1,15 m lang. Hier stemt nogmaals de ligging overeen met deze opgegeven in het plan van Prof. Dr Br. Firmin, waar hij deze nog als vermoedelijk betitelt. De spanwijdte van de romaanse boog tussen deze pijler en de vieringspijler mat derhalve 2,50 m. Aan de hand van deze gegevens kan gemakkelijk afgeleid worden, dat de benedenkerk aanvankelijk aan beide zijden drie rechthoekige pijlers telde, wat overeenstemt met vier traveeën.

Ten Oosten van beide transeptarmen, respectievelijk in de huidige sacristie en op de kerkhofgrond, werd de spade in de grond gestoken, waarbij men dadelijk op de funderingen

³ BR. FIRMIN, *op. cit.*, blz. 187.

van twee absissen kwam. Deze van het noordelijk transept bleef bijna helemaal ongeschonden bewaard. Deze van het zuidelijk transept daarentegen werd op weinig na uitgebroken ten gevolge van de verschillende aanbouwingen, die langs deze zijde van de kerk uitgevoerd werden. Bij de funderingsmuren van deze absissen is enkel aan de buitenzijde een versnijding aanwezig op 0,45 m. onder het huidige vloerpeil van de kerk. In hun volle breedte meten deze funderingsmuren 0,90 en boven de versnijding slechts 0,80 m. De binnendiameter belooft 2,90 m. Deze van de absis van het noordtransept bestaat helemaal uit Doornikse breuksteen. In deze van het zuidtransept zit sporadisch tussen de Doornikse breuksteen in witte kalksteen verwerkt.

Aan de buitenzijde van de oostmuur van beide transepten is onmogelijk te zien, dat oorspronkelijk absissen aangebouwd waren. De opening werd toegemuurd met Doornikse breuksteen — wellicht afkomstig van de gesloopte absissen — zodat het de schijn heeft, alsof deze muren in één geut opgetrokken waren. Deze wijziging moet dan ook vrij vlug aangebracht zijn geworden.

Vaste gegevens aangaande de afdekking van deze absissen zijn niet voorhanden, doch het lijkt hoogst waarschijnlijk, dat zij met een eenvoudig ovengewelf overkluisd waren.

Bij het openleggen van de bevoering van het koor, kwamen wij tot de vaststelling, dat dit oorspronkelijk vlak was afgesloten. De funderingsmuur, samengesteld uit tamelijk regelmatig gehouwen stukken witte kalksteen, heeft een totale breedte van 1,18 m. en vertoont langs beide zijden op een diepte van ongeveer 0,45 m. onder het huidige vloerpeil een versnijding van 0,13 m.

Uit de positie van deze funderingsmuur kon opgemaakt worden, dat de juiste diepte van het romaanse koor 4,65 m was, binnenmaats gemeten.

Aanvankelijk zou men geneigd zijn te menen, dat, gezien de twee voorhanden zijnde materialen — Doornikse kalksteen en witte kalksteen, vermoedelijk afkomstig uit Artesië — men hier te doen zou hebben met verschillende bouwperiodes. Er dient evenwel op gewezen, dat in sommige onderdelen

van de funderingen, zoals deze van de absis van het zuidelijk transept, tussen de Doornikse steen ook witte kalksteen aangetroffen werd, zodat het duidelijk wordt, dat beide materialen tegelijkertijd bij het optrekken van de romaanse kerk aanwezig waren. Het is dan ook goed te begrijpen, dat men bij het optrekken van de vieringstoren de voorkeur heeft gegeven aan de witte kalksteen, waarvan het soortelijk gewicht veel kleiner is dan van de Doornikse steen.

Uit wat kon vastgesteld worden bij het openbreken van de bevoering binnen de kerk, blijkt, dat het vloerpeil geen merkbare wijzigingen heeft ondergaan en ten naaste bij nog steeds overeenstemt met het huidige peil. De kerk bevindt zich overigens op een kleine verhevenheid, zodat een aanhoging van de bevoering zich hier nooit opgedrongen heeft.

Het vlak afgesloten koor, dat ook hier kon teruggevonden worden, is tijdens de Romaanse periode in het Graafschap Vlaanderen, de meest voorkomende vorm ⁴.

Slechts weinige gevallen van romaanse kerken van dit gebied zijn ons bekend, waar de transeptarmen met zekerheid of hoogst waarschijnlijk van absissen voorzien waren. Te Harelbeke is dit het geval geweest ⁵, en er zijn gegevens voorhanden, dat ze ook te Wulveringem aanwezig waren ⁶.

Opgavingen en steekproeven bij andere Romaanse kerken, zouden denkkelijk wel in sommige gevallen het vroeger bestaan van dergelijke absissen aan het licht kunnen brengen.

H. A. PAUWELS.

OVER EEN SCHILDERIJ VAN G. DE PÉLICHY

Onder nr. 47 bewaart het Stedelijk Museum te Brugge een *Ecce Homo* (ovaalvormig op doek, h. 0,56 m., br. 0,47 m.), geschilderd door barones Gertrude de Pélichy. Het is geen oorspronkelijk werk, maar een kopie van een tableau van de

⁴ BR. FIRMIN, *op. cit.*, blz. 287.

⁵ BR. FIRMIN, *op. cit.*, blz. 179.

⁶ BR. FIRMIN, *op. cit.*, blz. 274.